

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΓΡΑΦΗΝ
ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ—ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΤΟΥ 1917

ΥΠΟ

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙ

1.

Τὸ κεντρικὸν κοινωνικὸν πρόβλημα περὶ τὸ ὁποῖον στρέφονται τὰ λοιπὰ δευτερεύοντα, εἶναι βεβαίως ἢ διὰ τῶν ἀριθμῶν ἀναζητήσις καὶ ἀναπαράστασις τῆς ἐκάστοτε οἰκονομικῆς, ἐπομένως καὶ κοινωνικῆς, καταστάσεως τῶν διαφόρων ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁμάδων, καὶ μεταξὺ πάλιν τούτων τῆς ἡμερομισθίου ἐργατικῆς.

Αὕτη ἀποτελεῖ εἰς ἄλλα μέρη τὸ μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ — μέ-
χρις ἐσχάτων δὲ καὶ τὸ δυσκολώτερον ἀποκερδαίνον τὰ πρὸς τὸ ζῆς
ἀναγκαῖα. Εἰς τὴν περισσότερον ἀγροτικὴν χώραν μας τὸ ποσοστὸν τῆν
ἡμερομισθίου ἐργατικῆς τάξεως δὲν ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ
ὅλου πληθυσμοῦ.¹⁾ Οὔτε βιοπαλαίει σήμερον ἡ ἐργατικὴ αὕτη τάξις
ὑπὸ δυσχερεστεράς κοινωνικῆς συνθήκας ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας τάξεις,
καὶ δὴ πρὸς τοὺς μικραστούς, ἢ πρὸ παντὸς πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς
μεσαίας τάξεως.

1) Ὁ Γ. Γεωργιάδης. (Ἡ κἀλη τῶν τάξεων. 1921 σελ. 48, 49) ἀναβιβάζει
τοὺς ἐργάτας εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1914 εἰς 150,000 ἐπὶ πληθυσμὸς θηλασθῆ ὁ πρὸ
ποῦ ἑκατομμυρίων. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος 150,000 πρέπει νὰ πολλαπλα-
σιασθῆ ἐπὶ μέσον τιμὰ ἀριθμὸν (2—3), πρὸς ἐξέυρεσιν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἐκ τῶν
ἐργατῶν ἀποζώντος πληθυσμοῦ (συζύγου, τέκνων κλπ.), ἢ προκειμένης συγκρίσεως
πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμὸν.

Ἡ ἀπογραφή τῶν ἐργατῶν Ἀθηνῶν-Πειραιῶς τοῦ 1917 ἀναβιβάζει τοὺς ἐργά-
τας Ἀθηνῶν-Πειραιῶς εἰς 61,202 ἐπὶ ὅλικος πληθυσμὸς τῶν δύο πόλεων 325,911
ψυχῶν.

Κατ' ἄλλας στατιστικὰς (βλ. Γ. Γεωργιάδην ἑ. ἀν.) ὁ ὅλικος ἀριθμὸς τῶν ἐρ-
γανωμένων ἐργατῶν ἀνῆρχετο ἐν Ἑλλάδι τῷ 1919 εἰς 99,458. — Εἰς τὸ ἔνω
ἔργον τοῦ Γεωργιάδου παρὰ τὸν τίτλον τοῦ εὐρίσκει τις πολλὰς στατιστικὰς
πληροφορίας, ἐννευ ἀναγραφῆς ὁμοῦς πηγῶν ἢ ἄλλων πληροφοριοδοτῶν, διὰ τὸν
ἀκριθέστερον προσανατολισμὸν.

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ πρόσκαιρα ἴσως ταῦτα γεγονότα δὲν δύνανται οὔτε κατ' ἐλάχιστον νὰ μετριάσωσι τὴν παρ' ἡμῖν ἀνάγκην τῆς τελειοποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῆς εἰς τὰ σπάργανα ἀκόμη εὐρισκομένης στατιστικῆς μας τῆς ἐργασίας.

Ὁ νέος κόσμος προηγήθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἰδιαιτέρων ἀρχῶν διὰ τὴν στατιστικὴν τῆς ἐργασίας, καὶ εἴη ἡ Μασσαχουσέτη ἐν ἔτει 1869.

Ταύτην ἠκολούθησαν καὶ τὰ λοιπὰ κράτη τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, μέχρι δὲ τέλους τοῦ 19. αἰῶνος εἶχον ἀποκτήσει τοιαῦτα εἰδικὰ γραφεῖα ἢ Ἀγγλία (1886), ἢ Γερμανία, Γαλλία, Βέλγιον, Αὐστρία (1890—1900). Εἰς τὸν αἰῶνά μας ἀπέκτησαν τοιαῦτα ἢ Ἰταλία, Ἰσπανία, Ἑλλάς καὶ τινὰ νοτιοαμερικανικὰ κράτη (Ἀργεντινὴ, Χιλή, Οὐρουγουάη), πάντα δὲ τὰ λοιπὰ σχεδόν, ἔχουσι τοιαῦτα στατιστικὰ γραφεῖα αὐτοτελῆ ἢ ἠνωμένα μετ' ἄλλων στατιστικῶν ἀρχῶν¹⁾.

Τούτου ἕνεκα εἶναι ὑποχρεωτικαὶ εἰς μερικὰ κράτη αἱ περὶ ἐργασίας πληροφορίαι ἐκ μέρους καὶ τῶν ἰδιωτῶν. Ἐννοεῖται ὅτι περιφρουροῦνται τὰ συμφέροντά των ὑπὸ ἀναλόγου αὐτηρᾶς ἔχουσι τῶν ὑπαλλήλων καὶ τοιαύτης διατάξεως τῶν στατιστικῶν ἀποτελεσμάτων, ὥστε νὰ μὴ καταφαίνεται ἐκ τούτων ὠρισμένη τις πληροφορία δι' ὠρισμένην ἐκμετάλλωσιν. Μάλιστα καὶ διαρκῆς σύνδεσις τοῦ κέντρου μετὰ τῶν διαμερισμάτων ἐπιζητεῖται, διὰ τῆς μεσολαθήσεων σωματείων ἢ καὶ ἰδιωτῶν ἀνταποκριτῶν. Αὐτονόητον εἶναι ὅτι τὰ δεδομένα ταῦτα δημοσιεύονται μεθοδικῶς εἰς Δελτία ἐργασίας²⁾.

Ἄλλ' οὔτε καὶ οἱ μεγαλύτεροι δῆμοι, τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεία, αἱ ἐκμεταλλεύσεις κλπ. δὲν παρημέλησαν τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν δεδομένων τῆς ἐργασίας.

2.

Παρ' ἡμῖν αἱ παλαιότεραι στατιστικαὶ τοῦ πληθυσμοῦ (1828, 1836 - 1856) παρίστων ἀρχικῶς ἀπλᾶς ἀπαριθμήσεις³⁾ ἀτόμων κατὰ θρησκείαν, βραδύτερον δὲ διέκρινον φύλον, ἡλικίαν, νομούς, μόλις δὲ τῷ

1) Βλ. Herkner — Καλιτσουνάκι, Τὸ ἐργατικὸν ζήτημα Α. (1919) σελ. 44 ἑ., ἔνθα καὶ ἡ λοιπὴ νεωτέτη βιβλιογραφία· H. Herkner, Die Arbeiterfrage I (1921) σελ. 115. O. Richter, Arbeitsstatistik κλπ. ἐν H. d. Staatsw. 3. ἐκδ.

2) Βλέπε ταῦτα εἰς Herkner - Καλιτσουνάκι, ἑ. ἀν. σελ. 51. Νέα προστέθη ἡ ὑπὸ τοῦ «Διεθνοῦς Γραφείου Ἐργασίας» (Γενεύη), τοῦ προβλεπομένου ἐν τῇ Συνθήκῃ τῶν Βερσαλλιών, ἐκτιθεμένη Revue internationale du Travail ἀπὸ τοῦ 1919 καὶ ἔξῃς.

3) Σχετικῶν Β. Δ. (29-1-1834) καθώριζε τὰ τῶν ἀπογραφῶν ὑπὸ ἀρτίαν σχετικῶς δημογραφικὴν ἐποψίν, ἢ ἐφαρμογὴν τοῦ δημοῦ τότε ἦτο ἀδύνατος. Βλ. Στατιστικὰ ἀποτελέσματα τῆς Γεν. Ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ (1907) ἐπιμελεία Γ. Κομματιανοῦ Α' (1909) σελ. ε' καὶ ἔξῃς.

1861, εἰς τὴν ὑπὲ τοῦ μακαρίτου Ἰ. Σούτσου διευθυνομένην ἀπογραφὴν, ἀνεγράφη καὶ τὸ ἐπάγγελμα. Ἐκτοτε ἀνεγράφετο τοῦτο εἰς ἕλας τὰς ἀπογραφὰς (1840, 1879 [1881] 1889, 1896)¹, μέχρις οὗ τοῦ τῷ 1907 καθωρίσθη σχετικῶς λεπτομερῶς ἡ ἐπαγγελματικὴ εἰσάρθρωσις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ συγκριτικῶς συνεσχετίσθησαν τὰ δεδομένα ταύτης²).

1) Βλ. περὶ τούτων Ἄλ. Μανσόλα, Πολιτειαγραφικαὶ πληροφορίαι περὶ Ἑλλάδος. 1867· τὰ ὑπὸ τοῦ Γ. Χωματιανοῦ ἐκδοθέντα Στατιστικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1907 (2 τόμ. 1909, εἰς τὰ ὅποια συνεκκεντρώθησαν καὶ τὰ στατιστικὰ δεδομένα τῶν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Βασιλεῦς Ἀπογραφῶν). Ἄ. Ἀνδρεάδου, Περὶ ἀπογραφῆς 1908 μετὰ κριτικῶν παρατηρήσεων (σελ. 29 ἐξ.) περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀπογραφῶν, καὶ τῆς λοιπῆς ἀρχαιότερας ἡμεδαπῆς καὶ ἀλλοδαπῆς (expedition scientifique de la Morée 1834, Strong 1842 κλπ.) βιβλιογραφίας.

2) Εἰς τὴν ἀπογραφὴν αὐτὴν διεγράθησαν οἱ βιοποριστικόν τι ἐπάγγελμα ἀσκοῦντες ἢ μὴ, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιελήθησαν εἰς αἰδικὴν κατηγορίαν καὶ ὁ ἔνοπλος πληθυσμός, εἰς 12 κατηγορίας, (μία ἢ τῶν ἀνεῦ ἐπαγγέλματος: νήκια, γέροντες, γυναῖκες, αἰσθηματῖαι, συνταξιῶχοι, φυλακισμένοι κλπ.). Ἡ Δ' κατηγορία «Βιοτεχνία», ἡ περιλαμβάνουσα καὶ τὴν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἐργατῶν, ὑποδιαιρεῖται εἰς 87 κλάσεις (ἐπάγγελατα). Εἰς αὐτὴν ὑπῆγοντο 165.618 ἄρρανοι ἐργάται καὶ 23.825 θήλειαι ἢ 2% τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ. Ἐννοεῖται οὖν καὶ εἰς τὰς ἄλλας κατηγορίας ὑπόχουσι ἐργάται πολλοὶ (Ε' κατηγορία 123 κλάσεις [ἐμποροῦν ἀλλοιοί, δηρέται καταστημάτων, γραφεῖων, ἐργαστηρίων], ΣΤ' κατηγορία 162, κλάσεις [ἀχθοφόροι] 164 [καρავανταί], 166 [σιδηροδρομικοί] κλπ. Ὁ κατ' ἐπάγγελατα γαικὸς πῖναξ τῆς ἀπογραφῆς ταύτης τὸν ὅποιον λαμβάνει ἀπὸ τὴν μνημονοθεσίαν ἀπογραφῆν τοῦ 1907 ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐπάγγελατα	Ἐπάγγελατα			Ἀναλογίαν ἐπαγγελατ. ἐπὶ 1,000 κατοίκων
	Ἄρρανοι	Θήλαι	Σύνολον	
Α'. Γεωργία—Δάση	252,360	5,172	257,532	98
Β'. Ἀλιεῖα—Θήρα.	6,130	14	6,144	2
Γ'. Κτηνοτροφία	68,760	1,800	70,560	27
Δ'. Βιοτεχνία	165,618	23,825	189,443	72
Ε'. Ἐμποριον	81,087	930	82,017	31
Σ'. Μεταφορῆ.	34,702	61	34,763	13
Ζ'. Ἐλεύθερα ἐπάγγελατα . .	17,689	4,043	21,732	8
Η'. Δημοσία καὶ Δημοτικὴ ὑπηρεσία	12,303	145	12,448	5
Θ'. Θρησκευτικοὶ λειτουργοί . .	8,576	859	9,435	4
Ι'. Δημοσία δύναμις	19,894		19,894	8
ΙΑ'. Προσωπικαὶ καὶ οἰκιακαὶ ὑπηρεσίαι	11,599	20,208	31,802	12
Σύνολον τῶν ΙΑ'. κατηγοριῶν.	678,718	57,052	735,770	280
ΙΒ'. Ἄνευ ἐπαγγέλματος	646,224	1,249,958	1,866,182	720
Σύνολον.	1,324,942	1,307,010	2,631,952	1000

Τὴν γενικὴν ταύτην ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ ἐπηκολούθησεν ἡ εἰδικωτέρα τῶν ἐργατῶν, καὶ εἰς δύο πόλεις μόνον, Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ, τῷ 1917. Αὐτὴν δὲ κυρίως ἀποβλέπουσι καὶ αἱ κατωτέρω παρατηρήσεις μου.

3.

Ἡ στατιστικὴ τῶν ἐργατῶν Ἀθηνῶν — Πειραιῶς τοῦ 1917 σκοπὸν εἶχε τὴν παροχὴν εἰς αὐτοὺς βοθημάτων καὶ ἀπασχολήσεως. Μεταξὺ τῶν ἐργατῶν περιλήφθησαν καὶ πάντες οἱ ἐπὶ μισθῷ (μηνιαίῳ, ἡμερησίῳ, κατ' ἀποκοπὴν ἢ ἄλλως πως) προσφέροντες τὴν ἐργασίαν των.

Ἡ ἀπογραφὴ διεξήχθη ἀπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων. Εἰς ἄλλα μέρη προσλαμβάνονται εἰς τὰς τοιαύτας ἀπογραφὰς καὶ σύμβουλοι ἐκ τῶν διαφερομένων προσώπων, οἱ ὅποιοι ἀφ' ἑνὸς μὲν συντελοῦν σπουδαίως εἰς τὴν ἀκριβεστέραν διεξαγωγὴν τῆς ἐρεῦνης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκτιμοῦν μετὰ ταῦτα καὶ τὰ δεδομένα ὡς ἐμπειροτέχνηαι. Τὸ τοιοῦτον ἐπιβάλλεται καὶ εἰς ἡμᾶς πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐργασίας εἰς τὸ μέλλον, συνιστάται δὲ ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς Ἰνστιτούτου τῆς Στατιστικῆς.

Τὰ ὑποβληθέντα 10 ἐρωτήματα ἀνεπτύχθησαν εἰς τοὺς κατωτέρω 15 πίνακας, καταστρωθέντας χωριστὰ δι' ἐκάστην πόλιν.

I. Ἐπάγγελμα	1	Κατανομὴ τῶν ἐργατῶν κατ' ἐπαγγέλματα.
II. Φύλλον	2	Ἀριθμὸς ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ ἀναλογία αὐτῶν πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἐργατῶν τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῶν κατοίκων Ἀθηνῶν.
III. Καταγωγή	3	Ἐντόπιοι, ἐξ ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ξένοι, καὶ ἀναλογία μεταξὺ αὐτῶν.
IV. Ἡλικία.....	4	Κατανομὴ τῶν ἐργατῶν καθ' ἡλικίαν.
V. Πνευματ. κατάστασις.	5	Ἐγγράμματοι καὶ ἀγράμματοι καὶ ἀναλογία μεταξὺ αὐτῶν.
VI. Οἰκογεν. κατάστασις.	6	Ἐγγαμοί, ἄγαμοί, διεζευγμένοι ἢ χῆροι καὶ ἀναλογία μεταξὺ αὐτῶν.
VI. > >	7	Ἐγγαμοί καὶ ἄγαμοί ἐργαζόμενοι καὶ ἀναλογία μεταξὺ αὐτῶν.
VI. > >	8	Ἐγγαμοί καὶ ἄγαμοί μὴ ἐργαζόμενοι καὶ ἀναλογία μεταξὺ αὐτῶν.
VII. Γονιμότης	9	Ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων τέκνα ἐγγάμων καὶ ἀναλογία αὐτῶν πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἐργατῶν καὶ πρὸς τὸ

		σύνολον τῶν ἐγγάμων τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος.
VII.	>	10 Ἄριθμὸς τέκνων.
VIII.	Ἔργασία καὶ ἀπραγία	11 Ἔργαζόμενοι καὶ ἀπραγοῦντες καὶ ἀναλογία μεταξὺ αὐτῶν.
VIII.	> > >	12 Τόπος καὶ τρόπος ἐργασίας.
VIII.	> > >	13 Αἰτία καὶ χρόνος ἀπραγίας.
IX.	Ἐργατικὸς μισθός.	14 Μέσος μηνιαῖος καὶ ἡμερήσιος μισθός.
X.	Συνεταιρικὴ ὀργάνωσις	15 Ἀνήκοντες εἰς σωματεῖα καὶ μὴ καὶ ἀναλογία μεταξὺ αὐτῶν.

Κατ' αὐτὴν οἱ μὲν ἐργάται Ἀθηνῶν (33456) διηρέθησαν εἰς 94 ἐπαγγέλματα, οἱ δὲ τοῦ Περαιῶς (30746) εἰς 114¹⁾ ἀναγράφεται ὁμοίως ὅτι ἴσως ὁ ὀλίγος ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν νῦν παρουσιασθῆ μεγαλύτερος τοῦ πραγματικοῦ, διότι καὶ ἐπαγγέλματα μερικὰ, ἐκ διαφόρων λόγων, προσωρινῶς ἐργαζόμενοι ὡς ἡμερομίσθιοι ἐργάται, συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν στατιστικὴν ταύτην καὶ ἡ λέξις ἐργάτης ἡρμηνεύθη ὑπὸ τὴν εὐρείαν αὐτῆς σημασίαν.

Τὰ δεδομένα ταῦτα ἀνελογίσθησαν, οὐχὶ ἄνευ μικροῦ κόπου, παντοιοτρόπως. Οὕτω π. χ. οἱ 33 κυτιοποιοὶ τῶν Ἀθηνῶν ἀποτελοῦσιν ἀναλογία 0.02 ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων τῶν Ἀθηνῶν (221747), 0.10 ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐργατῶν Ἀθηνῶν, ἔλασσον τῶν 0,005 οἱ ἄρρενες ἐκ τούτων (10), ἐπὶ τοῦ συνόλου γενικῶς—καὶ εἰδικῶς καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ μόνον—πληθυσμοῦ τῶν Ἀθηνῶν· 3 ἐκ τούτων ἢ 9.09⁰/₁₀₀ τοῦ συνόλου τῶν ἐργατῶν τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος ἦσαν ἔγγαμοι, 1 ἢ (3.03⁰/₁₀₀ τοῦ αὐτοῦ συνόλου) διεζευγμένοι, 2 ἔγγαμοι εἶχον τέκνα, κλπ. Χωριστὰ δὲ πάλιν αἱ αὐταὶ ἀναλογίαι ὡς προεῖπον ἐγένοντο²⁾ καὶ διὰ τοὺς 31 ἐργάτας τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος ἐν Πειραιεῖ.

Διὰ τούτων προάγεται βεβαίως ἡ στατιστικὴ ἔρευνα—καίτοι δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον ἦτο ἀναγκαῖα ἢ χωριστῆ αὕτη διατύπωσις—θὰ ἦσαν ὁμοίως περισσότερον ὠφέλιμα τὰ δεδομένα τῆς στατιστικῆς ταύτης, ἂν τὰ ἐρωτήματα ἄλλως πως διερρυθμίζοντο, μερικὰ σπουδαιότερα ἀπόψεις ἀκριδέστερον καθορίζοντο, ἄλλαι δὲ ἐντελῶς παραληφθεῖσαι προσδίδοντο καὶ ἐξητάζοντο. Τότε βέβαια ὁ πανταχοῦ ὑπολογισμὸς ἀναλογικῶν σχέσεων μέχρι καὶ χιλιοστῶν θὰ περιορίζετο πως, ὡς μὴ ἀναγκαῖος πάντοτε.

1) Ἡ τοῦ 1907 ἀπογραφὴ διακρίνει ὡς εἰκομὴν ὑπὸ τὴν κατηγορίαν «Βιοτεχνία» 87 μόνον ἐπαγγέλματα καὶ ταῦτα ὅχι μεθεδικὰ οὔτε ἐκόλλως ἐπισκοπούμενα (βλ. καὶ κατωτέρω σελ. 202 κ.).

Τὸ τρίτοτον ἐπεβάλλετο παρ' ἡμῖν τοσοῦτο περισσότερον, καθόσον μὴ δυνάμενοι νὰ ἐνεργήσωμεν εἰδικὰς στατιστικὰς ἀπογραφάς, τῆς ἐργασίας διὰ τὰς καθ' ἕκαστον ἀπόψεις, προσεπαθήσαμεν εἰς τὴν γενικὴν αὐτὴν ἐργατικὴν στατιστικὴν νὰ περιλάβωμεν τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια θὰ συνετέλουν εἰς τὸ νὰ ἀποδοθῆ πληρέστερον καὶ ἀκριδέστερον ἢ οἰκονομικὴ καὶ γενικῶς κοινωνικὴ θέσις τοῦ ἐργάτου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ ναὶ μὲν δικαίως φρονεῖ ὁ Eulenbourg, ἔχων ὑπ' ὄψιν τοῦ τὴν στατιστικὴν τῶν ἐργατικῶν ἡμερομισθίων¹⁾, ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ τὴν γενικὴν²⁾ ἀπεικόνισιν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ νὰ μᾶς ἀποδώσῃ ἐπισκόπησιν τῶν ἔρων τῆς ζωῆς ὠρισμένης τινὸς τάξεως ἐν ὠρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ. Διότι ὅσῳ εἰδικώτερον ἐξετάζομεν θέμα τι, ὅσῳ αὐστηρότερον ἀπομονοῦμεν τοῦτο, τόσῳ καὶ σαφέστερον καὶ δεξύτερον ἀντιλαμβάνομεθα αὐτό.

Εἰς τὴν χώραν μας ὁμοῦ δὲν εἶναι δυνατόν διὰ μιᾶς νὰ καταρτίσωμεν στατιστικὴν τῆς ἐργασίας εὐρισκομένην εἰς τὰ σημερινὸν ὕψος ἄλλων κρατῶν, τὰ ὅποια καλλιεργοῦν αὐτὴν ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων. Καὶ τὴν δύναμιν ἂν εἴχαμεν πρὸς τοῦτο, θὰ μᾶς ἔλλειπον αἱ βάσεις, δηλαδὴ ἡ ἀκριδὴς στατιστικὴ ὀργάνωσις τῶν ἐκμεταλλεύσεων καὶ συνεπῶς τὰ καθ' ἕκαστον στατιστικὰ δεδομένα.

Διὰ τούτων ἄλλως τε δὲν θέλω νὰ καθορίσω σχηματικῶς τὸν τρόπον, τὰ ἐρωτήματα ἢ τὴν μέθοδον γενικῶς τῆς στατιστικῆς ἐρεύνης. Αἱ κοινωνικαί, οἰκονομικαί, νομοθετικαὶ κλπ. ἀνάγκαι, αἱ ὅποιαὶ ποδηγετοῦνται ἀπὸ τὴν στατιστικὴν καθορίζουσι καὶ τὸν ἄμεσον σκοπὸν τῆς στατιστικῆς τῆς ἐργασίας, ἐπομένως καὶ τὰ ὑπεβληθησόμενα ἐρωτήματα συμφώνως πρὸς τὰς καθοριστικὰς ἀπόψεις, (κοινωνικῆς πολιτικῆς, καθορισμοῦ ἐξόδων παραγωγῆς [κόστους], βιομηχανικῆς ἐξελίξεως). Ἡ μέθοδος λοιπὸν ἐφαρμόζεται ἐκάστοτε σύμφωνα μὲ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, εἰς τοῦτο δ' ἔγκειται ἡ ἐπιτηδείότης τοῦ στατιστικοῦ, ὅστις ἀναλόγως γνωρίζῃ νὰ προσαρμώσῃ ταύτην.

4.

Εἰδικώτερον ἐρευνωμένη ἡ στατιστικὴ αὕτη τῶν ἐργατῶν Ἀθηνῶν — Πειραιῶς τοῦ 1917, θὰ εἶχεν ἀνάγκην ἴσως τῶν ἐξῆς συμπληρώσεων.

1) Πρὸλ. V. Leo. Arbeitslohnstatistik. H. d. Staatsw. 8 εκδ.

2) Εἰς τοῦτο ταῖνα βέβαια ὁ ἐκάστοτε τελικὸς σκοπὸς πασῶν τῶν κοινωνικῶν στατιστικῶν ἐρευνῶν, δὲν δύναται ὁμοῦ νὰ πραγματοποιηθῆ εἰς μίαν στατιστικὴν ἐρευναν μόνην π.χ. τὴν στατιστικὴν τῶν ἡμερομισθίων ἢ καὶ εἰκνότητε ἄλλην, ἀλλὰ εἰς καθ' ἕκαστον εἰδικὰς ἐρεῖνας, τὰς ὅποιας δυνάμεθα νὰ συνενώσωμεν κατόπιν. Ἀντίθετα φρονεῖ ὁ V. Böhmert, ὁ ἕκτος ὡς σκοπὸν τῆς στατιστικῆς τῶν ἡμερομισθίων, θεωρεῖ τὴν ἀπεικόνισιν συμπάσης τῆς καταστάσεως τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Ἡ ἐπιστήμη σημερινὴ ἀντιτίθεται πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην ἀντιλήψιν.

Εἰς τὸν 1 πίνακα ἡ κατανομὴ κατ' ἐπάγγελμα εἶναι πλήρης, μεθοδικὴ καὶ πολὺ ἀκριβέστερον διατυπωμένη ἀπὸ τὴν ἀνάλογον ἐργασίαν τοῦ 1907, εἰς τὴν ὁποίαν πολλὰκις ἐνοῦνται διάφορα ἐπαγγέλματα. Καὶ ἡ ἀλφαριθμητικὴ κατάταξις αὐτῶν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε κάμει ἡ ἀπογραφὴ τοῦ 1907 διευκολύνει ἡμᾶς εἰς τὴν παραβολὴν πολὺ. Ἐντὶ τῶν ποσοτικῶν ἀναλογιῶν δὲμως (ἐφόσον δὲν ἠδύναντο νὰ γίνουν ἀμφοτέρω ἐννοεῖται) τῶν ἐργατῶν ἐκάστου ἐπαγγέλματος, πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἐργατῶν, καὶ πρὸς τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ, θὰ ἦτο ὠφελιμωτέρα ἡ γνῶσις τοῦ βαθμοῦ, τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ ἐργάτης εἰς τὸ ἐπάγγελμα (προϊστάμενος, ἀρχιεργάτης, ἐργάτης, βοηθός, μαθητευόμενος κλπ.), οὕτω δὲ ἀκριβέστερον καθορίζετο ἡ κατάστασις του¹⁾.

Τὸ σύνολον τῶν ἐργατῶν τῷ 1907 (πλὴν τῶν ἀγροτῶν ἐργατῶν οἱ ὅποιοι ὑπάγονται εἰς ἄλλην κατηγορίαν (Α) τῆς ἀπογραφῆς ταύτης ἀνήρχετο εἰς 57475 (ἄρρ. 47735 θήλ. 9739), ἐνῶ τὸ σύνολον τῶν ἐργατῶν Ἀθηνηῶν—Πειραιῶς μόνον, τῷ 1917 ἀνήρχετο εἰς 64210 (ἄρρ. 55455 θήλ. 8755).²⁾ Ἡὐξήθη ἐπομένως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερομισθίων ἐργατικῶν χειρῶν ἀρκετὰ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὴν καπιταλιστικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας, τῆς ὁποίας γέννημα εἶναι ὁ ἐργάτης.

Ἄλλὰ καὶ τὰ καθ' ἕκαστον ἐπαγγέλματα πλὴν μερικῶν (χειροτεχνικῶν, συγκοινωνίας κλπ. τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσι μείωσιν τινα ὡς ἐκ τῆς μηχανικῆς, συγκοινωνιακῆς κλπ. ἐξελίξεως) παρουσιάζουσι τοιαύτην τινὰ αὐξήσιν. Οὕτω π. χ. ἔχομεν

1). Εἰς τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς βιομηχανίας τῆς 18. Δεκεμβρίου 1920 ἐλήφθησαν ταῦτα ὅπ' ἔφιν. Οὕτως εἰς τὸ ὅπ' ἀριθ. 1 Δελτίον τῆς ἀπογραφῆς ταύτης ἀναγράφεται σκερὰ λεπτομερῶν ἐρωτημάτων, εἰς τὸ ὅπ' ἀριθ. δὲ 2α 3 καὶ 4 ἀναγράφονται τὰ ἐρωτήματα διὰ τὴν κατ' οἶκον ἐργασίαν, διὰ τὰς βιομηχανικὰς καὶ βιοτεχνικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς ἑποίας ἐργάζονται εἰς ἕως πέντε ἐργάται καὶ περισσότεροι τῶν πέντε ἐργατῶν.

2) Ὁ ἀριθμὸς τῶν γυναικείων ἐργατικῶν χειρῶν δὲν ἠὐξήθη σπουδαίως καίτοι ἡ σύγκρισις δὲν εἶναι καθόλου βίαιος. Καὶ ὁ Σ. Δοξέρδος τῷ 1907 εἰς πραγματεῖαν του περὶ τῶν «Ἐργαζομένων Ἑλληνίδων» (Μελέτη I [1907] σελ. 82) προαισθανόμενος τὴν εἰσοδυσίαν τῆς γυναικὸς εἰς κλάδους ἐργασίας προσαρμοζομένης πρὸς τὴν γυναικείαν ἰσοσυγκρασίαν καὶ κηρυττόμενος ὑπὲρ ταύτης, ὡς ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ νόμου τῆς ἐργασίας ἀνατιθέσει αὐτὰς γενικῶς μὲν (ὀπολογιζομένων καὶ τῶν τῆς ὁπαθροῦ χώρας ἐργατῶν) εἰς 1 καὶ πλέον ἑκατομ., τὰς ἐργαζομένας δὲ εἰς τὴν μεγάλην βιομηχανίαν τότε (1907) εἰς 20 χιλιάδας ἐξ ὧν 13 χιλιάδας εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ.

'Απογραφή.

ΕΡΓΑΤΑΙ	1907	1917
'Ηλεκτροτεχνίται	294	679
Τυπογράφοι	738	800
'Εργάται ἀεριόφωτος	187	583
'Υποδηματοποιοί.. . . .	3767	2817
'Αμαξηλάται—Καραγωγείς	2689	2016

(ΣΤ'. Κατηγορ. 164 Κλάσις)

Οί 7 και 8 πίνακες (Έγγαμοι και άγαμοι εργαζόμενοι—μη εργαζόμενοι—και αναλογία μεταξύ αυτών) έπερίττευσον, άφοδ έχομεν κατηγορίαν (VIII) εργασίας και άπραγίας με τρεις πίνακας, παραλείπομεν δέ τὸ σπουδαιότατον ερώτημα τῆς κατοικίας.

Τὸ ερώτημα τοῦτο (ιδία κατοικία, ἐπὶ ἐνοικίῳ και πόσῳ, μέγεθος τῆς κλπ.) και τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1917) ¹⁾ ἦτο φλέγον, ²⁾ ὡς και πάντοτε διὰ τὸν ἐργάτην, τοῦ ὁποίου τὸ μίσθωμα τῆς κατοικίας του, ἀπορροφᾷ μέγα μέρος τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματός του, και τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς οἰανδήποτε ἄλλην τάξιν. Οὕτω θὰ ἐλαμβάνομεν ἰδέαν τινὰ και περὶ τῶν κατοικιακῶν ὄρων τῆς ἐργατικῆς τάξεως. 'Η ἑλλειψίς αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῆ οὐσιωδιστάτη ³⁾.

Εἰς τὸν 11 πίνακα έχομεν τὰ περὶ εργασίας και άπραγίας με σχετικὴν ἀκριβείαν. Λέγω σχετικὴν διότι π.χ. δὲν ἀναφέρεται οὐδαμοῦ ὁ τακτικὸς χρόνος, ἡ διάρκεια τῆς ἡμερησίας εργασίας, ἀφίνω δὲ ἄλλας μικροτέρας λεπτομερείας ὡς ὥρας ὑπερεργασίας, νυκτερινῆς εργασίας,

1) 'Η ἀπογραφή ἔγινε δυνάμει τοῦ ἀπὸ 21 Φεβρουαρίου 1917 διατάγματος, καίτοι δὲ ἐν τῇ ἐξωφύλλῳ φέρεται ὡς ἐνεργηθεῖσα (ἀρξαμένη;) τὴν 25. Φεβρουαρίου 1917, ἀπὸ τὴν αἰσαγωγὴν μενομόνομεν ὅτι αὕτη διήρκασε 15 ἡμέρας.

2) Προστατευτικαὶ διατάξεις ὑπὲρ τῶν μισθωτῶν ἐλήφθησαν ἔτη ἀπὸ τοῦ 1912 ('Αρθρ. 4 Νόμ. ΔΣΗ'), ἐσοσηματοποιήθησαν ὁμοως ἀπὸ τοῦ 1916 (Β. Δ. Περὶ ἐνοικιοστασίου τῆς 8 'Ιουλίου). Βλ. τὴν ἀπὸ 6 'Ιουλίου 1916 αἰσαγητικὴν ἐκθεσιν τοῦ τότε 'Υπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Α. Μομφερδάτου.

3) Ὡς πληροφοροβμει καρὰ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ 'Υπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἔλαβε χῆραν τοιαύτη ἐρευνα τῆς ἐργατικῆς κατοικίας ἐν Ἀθήναις και Πειραιεὶ τῇ 1921, ἡ ὁποία ὁμοως δὲν ἐδημοσιεύθη ἀκόμη. 'Ἐκ' αὐτὴν ἐξητάσθησαν αἱ κατοικίαι 1000 ἐργατικῶν οἰκογενειῶν ἐν Ἀθήναις και 1000 ἐν Πειραιεὶ.

ἀνθυγαινοῦς ἢ ὑγεινοῦς ἔρους αὐτῆς. Ἀκριβῶς ἀναγράφονται ὁ τόπος ἐργασίας (ἐργοστάσιον κλπ.), ὁ τρόπος (ἡμερομίσθιον, ἀποκοπή, μηνιαῖος μισθός¹⁾), οἱ λόγοι τῆς ἀπραγίας (ἀσθένεια, ἄλλοι λόγοι) καὶ ἡ διάρκειά τῆς, ἀν καὶ δὲν ἀναφέρεται εἰς πόσον χρονικὸν διάστημα ὁ ἐργάτης ἔμεινεν ἀπραγῶν ἐπὶ 3, 6, 12 μῆνας. Ὡσαύτως οὐδαμοῦ γίνεται λόγος περὶ ἀπεργίας, διὰ τὴν ὁποίαν εἰς ἄλλα μέρη τηροῦνται λεπτομερέσταται στατιστικά.

Ἀπὸ τὸν 12 πίνακα διδασκόμεθα ὅτι δὲν ὑπάρχει ὁ μισθοδοτικὸς τρόπος τῆς οἰκονομικῆς συμμετοχῆς τοῦ ἐργάτου (εἴτε εἰς τὰ κέρδη, εἴτε εἰς τὴν ζημίαν, εἴτε κατὰ ποσοστὸν κλπ.) εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἐν Ἑλλάδι²⁾.

Εἰς τὸν 14 πίνακα ἔχομεν τὸν ἐργατικὸν μισθὸν ἀπὸ πολὺ στενῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον.

Ἡ στατιστικὴ τοῦ μισθοῦ τῆς ἐργασίας ἀποτελεῖ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δλόκληρον κλάδον στατιστικῆς ὑπηρεσίας, ἀρκετὰ διαφωτιστικὸν τῆς ὅλης καταστάσεως τοῦ ἐργάτου εἰς χώραν τινά. Ἡ στατιστικὴ αὕτη διαφωτίζει τὸν παραγωγόν, ὁ ὅποιος ὑπολογίζει τὸ ποσοστὸν τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ ὡς συντελεστὴν τῶν ἐξόδων τῆς παραγωγῆς, τὸν οἰκονομολόγον, ὁ ὅποιος ἀνευρίσκει τὸ ποσοστὸν τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει εἰς τὸ ἔθνικόν εἰσόδημα, τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας τοιοῦτον. Ἡ στατιστικὴ αὕτη ποδηγετεῖ, κατὰ διαφόρους ἀπόψεις τὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν, ὡς καὶ τὴν καθόλου οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν, διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν τεχνικῶς συμπερόντων συστημάτων ἐκμεταλλεύσεως. Τέλος ὁ ἐργατικὸς μισθὸς διαφωτίζει ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ καθορίσωμεν τὰς ἀπόμενους μας, καθότι ἀφορᾷ τὸ μέγα κοινωνικὸν πρόβλημα τῆς γενικῆς διανομῆς τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος, περὶ τὸ ὁποῖον στρέφονται βέβαια τελικῶς ὅλοι αἱ οἰκονομικοὶ ἀγῶνες.

Διάκρισις τοῦ εἶδους τοῦ μισθοῦ δὲν γίνεται εἰς τὴν στατιστικὴν μας, ἀν ἐηλαθῆ οὗτος καταβάλλεται εἰς χρῆμα, εἰς εἶδος κλπ., οὔτε ποῦς εἶναι ὁ πραγματικὸς μισθός, πρὸ παντὸς ὁ ἐτήσιος (συμπεριλαμβανομένων τῶν τυχόν δώρων, πληρωμῶν ἀσφαλειῶν, παροχῆς κοιτικίας, τροφῆς ἢ λειτουργίας ἄλλων εὐεργετικῶν διαρρυθμίσεων—ὡς ἐργατικῶν σπητιῶν, συνεταιρισμῶν καταναλώσεως κλπ.).—Ὡσαύτως στοιχεῖον τῆς στατιστικῆς τοῦ μισθοῦ τῆς ἐργασίας εἶναι τὰ ἐκ τοῦ καρπαγγέλλματος ἔσοδα, ὡς καὶ αἱ τυχόν προθεσμιαὶ ἀπολύσεως κλπ.

Ἀπὸ τὴν ἀνω ἀπογραφὴν ἐξάγεται ὅτι οἱ ἐργάται ἠρωτήθησαν διὰ τὰ ἡμερομίσθιά των. Εἰς ἄλλας περιστάσεις δύνανται καὶ οἱ ἐργοδοταί

1) Τὸ ἡμερομίσθιον δὲν ἔχει φαίνεται ἀκόμη εἰσαχθῆ περ' ἡμῶν.

2) Καίτοι τὸ σύστημα τοῦτο τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἐργάτου ἐπήρμεσεν ἡ Ἑλληνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος· εἰς τὰς δὲ αὐτῆς χρηματοδοτουσάμενας ἐπιχειρήσεις.

νά μᾶς πληροφορήσωσιν ἀκριδέστερον, ὡς διατηροῦντες βιβλία τῶν ἡμερομισθίων μακροτέρων χρονικῶν διαστημάτων¹⁾.

Τοὺς μισθοὺς τούτους κατατάσσομεν εἰς μισθοὺς πλειονότητος καὶ μειονότητος, εἰς ἀνωτάτους καὶ κατωτάτους κλπ.

Κατόπιν θὰ τοὺς συνεκρίναμεν μὲ τὰ ἐξοδα τῆς συντηρήσεως τοῦ ἐργάτου²⁾ (διατροφή, κατοικία) ἐν τῷ σχετικῷ τόπῳ, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καὶ τυχόν ὀργανώσεις βελτιούσας τὸ εἰσόδημα τοῦ ἐργάτου (συνεταιρισμοὺς καταναλώσεως, συσσίτια, ἐργατικά σπήτια κλπ.). Θὰ ἐξετάσωμεν πρὸς τούτοις ἀν εἰς τὴν αὐξησιν ἢ ἐλάττωσιν τοῦ μισθοῦ τῆς ἐργασίας συνετέλεσαν ἐκτὸς τῶν κυρίων λόγων τῶν διακυμάνσεων τούτων — προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἐργασίας, ἀναγκῶν συντηρήσεως καὶ παροχῆς ἐργασίας — λόγοι γενικοί, ὡς φυσικαὶ ἐπιήρεια, τεχνικαὶ προαγωγαί, ἐφευρέσεις κλπ.

Ὁ τελευταῖος (15) πίναξ «Συνεταιρική Ὀργάνωσις»³⁾ καθορίζει τὴν σωματειακὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐργατῶν. Ἐνταῦθα ἡδύνατο νὰ γίνῃ διάκρισις καὶ τοῦ εἶδους τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἐὰν αὕτη δηλαδὴ εἶναι κρατικὴ, κοινοτικὴ, ἐταιρικὴ ἢ ἀτομικὴ. Τοιαύτη στατιστικὴ τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανωμένων ἐργατῶν καθ' ἅπαν τὸ Κράτος ἔλαβε χώραν ἐν τῷ μεταξύ, δὲν ἐδημοσιεύθησαν ὁμως τὰ ἀποτελέσματα τῆς⁴⁾.

* *

Εἰς τὰς ἐρεῦνας μας⁵⁾ ταύτας βοηθοῦμεθα σπουδαίως ἀπὸ τὴν στα-

1) Αἱ πληροφορίες τῶν μάλιστα ἴσως νὰ εἶναι καὶ ἀκριδέστεραι. Κατὰ τὸ 1918 ἔλαβε χώραν τοιαύτη ἐρευνα τῶν ἐργατικῶν ἡμερομισθίων ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ (1918) καὶ εἰς τὰς μεγαλύτερας πόλεις τῆς Ἑλλάδος (1919), ἐποῦ ὑπῆρχον ἐργατικὰ κέντρα, φαίνεται ὁμως ὅτι τὰ δημοσιευθέντα ἀποτελέσματα (βλ. Ν. Σαλιβέρου, Συγκριτικὸς πίναξ ἐργατικῶν ἡμερομισθίων καὶ μισθῶν (1914-1920 Ἀθήναι 1920), δὲν ἦσαν ἀκριδῆ, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἐν ἐπιγνώσει ἀναληθῆ.

2) Βλ. Ugo Giusti, Méthodes employées en Italie pour l'élaboration des statistiques relatives aux prix de détail et au coût de la vie (Revue internationale du Travail 1921 (Νοέμβριος) σ. 295 ἔξ.

3) Προτιμητέα ἡ λέξις «Σωματειακὴ (ἐπαγγελματικὴ-σωματειακὴ: Syndicat professionnel, Gewerkverein, trade union) ὀργάνωσις», καθόσον ἄλλως τε παρ' ἡμῶν διὰ τοῦ νόμου τῆς 31. Δεκεμβρίου 1914 περὶ Συνεταιρισμῶν, ἡ συνεταιριστικὴ ὀργάνωσις δηλοῖ οἰκονομικὸν καθαρῶς συνασπισμὸν, οὐχὶ δὲ ὀργάνωσιν ἐπαγγελματικὴν καὶ καθόλου πολιτικὴν τὴν ὅποιαν ἡμεῖς θέλομεν νὰ ὑποδηλώσωμεν ἐνταῦθα.

4) Βλ. καὶ τὸ ὅπ' ἀρ. 4 Δελτίον τῆς ἀπογραφῆς τῆς 18 Δεκ. 1920 (ἀρ. 2).

5) Τοιαῦται ἐπίσημοι ἐρευναὶ διεξήχθησαν ἐν Ἀμερικῇ, Ἀγγλίᾳ κλπ., τελευταίαν δὲ στατιστικὴ ἀπογραφή περιλαμβάνουσα ἐλόκληρον τὸ ἐπαγγελματικὸν καὶ ἡμερομισθίως ἐργαζόμενον ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ ἔγινεν ἐν Βελγίῳ.

τιστικὴν τῶν ἐργατικῶν ἀσφαλειῶν, 1) ἔπου ὑπάρχει αὐτὴ, ἀπὸ τὴν φορολογικὴν στατιστικὴν καὶ τὰς ἐπιδληθείσας ἡδὴ καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τοὺς ἐργοδότας ὑποχρεώσεις διὰ τὴν φορολογίαν τοῦ μισθοῦ τῆς ἐργασίας 2).

Τὰ δεδομένα ταῦτα τῆς στατιστικῆς ἐρεύνης παραβάλλομεν κατὰ τὸπον, πρόσωπον (κλάδος ἐπαγγελμάτων, γένος ἐργάτου, ἡλικία κλπ), εἶδος ἐκμεταλλεύσεως (μεγάλη, μικρά), εἰς ὅσον τὸ δυνατόν διαφορώτερᾳ χρονικῇ διαστήματι, διὰ νὰ ἀνεύρωμεν καὶ συγκρίνωμεν τὴν κατάστασιν τῆς τάξεως ταύτης, καθὼς καὶ διὰ νὰ διαγνώσωμεν τὴν χαρακτηριστικὴν γραμμὴν τῆς ἐξελίξεως.



κοποιήθη διὰ τοῦ 2193 (1920) Ν. «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως διατάξεων ἐργατικῶν τινῶν νόμων». — Ὁ Νόμος οὗτος ὡς καὶ ἄλλοι ἐργατ. νόμοι — θάναται ἐν ταῖθα παρεμπιμπόντως νὰ λεχθῆν — ἐτροποποιήθησαν τότε κατὰ τὰς ὑποδείξεις σχετικῆς κριτικῆς μου (βλ. ταύτην εἰς Ηεγκπετ-Καλιτσοῦνάκιν, 'Εργατικὸν ζήτημα Α [1919] σελ. 279 ἐ.). Εἰς τὸ σχετικὸν νομοσχέδιόν του ὁμοῦς ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας Κ. Σκυρίθης καίτοι κατὰ γράμμα σχεδὸν καὶ οὐρανὸν ἐχρησιμοποίησε τὰς ὑποδείξεις ἐκείνας, καθόλου δὲν ἐμνημόνευσεν, ὡς μὴ ὄφειλε, τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ἤρραυσθη.

1) Παρ' ἡμῖν, ὡς τμήμα ἐργατικῆς ἀσφαλείας, κτὴν ἄλλων νόμων (ΒΩΜΑ' 3336 κλπ.) ἰσχύει πρὸ παντὸς ὁ νόμος 551 (1914) «περὶ εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ καθόντων ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων» ὡς ἐτρο-

2) Βλ. Ν. 1640 ἀρθρ. 26, 1.